

GIEDRĖ BAUTRĖNIENĖ

Atviros Lietuvos fondas, Leidybos programa, Šv. Jono 5, 2001 Vilnius, Lietuva

ATVIROS LIETUVOS FONDO LEIDYBINĖ PROGRAMA

Pirmiausiai norėčiau pažymėti, kad mano pranešimas nebus mokslinis, o greičiau praktinis. Leidybos srityje dirbu jau penkiolikti metai, iš pradžių "Minties" leidykloje filosofijos literatūros redaktore, po to, įsikūrus ALF, Knygų leidėjų ir platintojų programos, vėliau ir iki šiol Leidybos programos direktore.

Atviros Lietuvos fondas (ALF) įsteigtas Vilniuje 1990-ųjų spalį kaip nepriklausoma nevyriausybinė nepelno organizacija. Jos pagrindinis tikslas – pereinamuoju laikotarpiu paremti atviros, demokratinės pilietinės visuomenės kūrimąsi Lietuvoje. ALF yra vienas iš 25 fondų, kuriuos Rytų ir Vidurio Europoje, Pietų Afrikoje ir Haiityje įkūrė JAV finansininkas ir stambiausias 20 a. pabaigos filantropas George Soros, kasmet išleidžiantis daugiau nei 300 mln. JAV dol. fondų tikslams.

Soros įkurtų nacionalinių fondų tinklą vienija atviros visuomenės kūrimo idėja. Fondai bendradarbiauja, dalinasi savo patirtimi, tačiau kiekvienas yra savarankiškas ir gali apibrėžti savo veiklos kryptis bei prioritetus atsižvelgiant į krašto situaciją ir reikmes.

Nuo pat savo įsikūrimo ALF pradėjo ir savo veiklą leidybos srityje. Bendrieji fondo tikslai šioje srityje yra šie:

1. Leisti tokias knygas, kurios skatintų kritinį mąstymą, įvairių kultūrų tarpusavio supratimą, aukštąjį humanitarinį išsilavinimą, įtvirtintų atviros visuomenės idėjas ir vertybes, teiktų teorines žinias, būtinas visuomenės pereinamuoju laikotarpiu.

2. Ugdyti ir skatinti stiprią, įvairią ir nepriklausomą leidybos pramonę kaip gyvybiškai būtiną kiekvienos atviros pilietinės visuomenės sudedamąją dalį.

Mūsų strategija yra kiek galima daugiau leidybos funkcijų palikti patiems leidėjams, o esant reikalui, organizuoti jų mokymą, vengti kurti ar remti monopolijas bei padėti leidėjams "atsistoti ant kojų", kad ateityje jie būtų pajėgūs tokias knygas leisti patys, be fondo paramos.

1992 m. ALF sukūrė dvi leidybines programas: Vertimų programą "Atviros Lietuvos knyga" bei Knygų leidėjų ir platintojų mokymo programą.

Pirmosios ilgalaikės programos tikslas yra išversti į lietuvių kalbą ir išleisti svarbiausias humanitarinių ir socialinių mokslų knygas, tiek šiuolaikines, tiek klasikines. Iki šiol programoje išleista 90 pavadinimų knygų bendru 300 000 egzempliorių tiražu. Rengiama spaudai dar per 70 verstinių knygų. Programą sudaro keturios smulkesnės serijos: pagrindinė XX a serija (tokie autoriai kaip

Simone de Beauvoir, Ernest Gellner, Johan Huizinga, Hanah Arendt), **Klasikos serija** (Platonas, Aristotelis, Seneka, Hegelis, Kantas), **“Pažinties” serija**, pristatanti kertinių temų šiuolaikines sampratas (Konservatizmas, Renesansas, Viduramžių kultūra, Judaizmas) bei serija **“Verslo gairės”** (“Privačios parduotuvės sėkmė”, “Mažos įmonės finansinis valdymas”).

Verčiama iš anglų, vokiečių, danų, olandų, prancūzų, italų, ispanų, lenkų, rusų, senovės graikų, lotynų kalbų. Paprastai ALF sumoka už autorines teises (copyright), finansuoja vertimą, konsultacijas, redagavimą ir remia leidybą vienoje iš Lietuvos leidyklų (svarbi pastaba: ALF pats knygų neleidžia, neturi savo leidyklos, idant nesukurtų nesveikos konkurencijos su jau veikiančiomis Lietuvos leidyklomis). Kartais ALF knygų leidybą finansuoja kartu su kitais rėmėjais – užsienio ambasadomis, fondais, kaip antai USIS (JAV Informacijos tarnyba Vilniuje). Nuo 1996 metų dalis knygų finansuojama kartu su paties Soroso įkurtu regioniniu Vertimų projektu, kuris veikia prie Vidurio Europos universiteto (CEU) Budapešte.

Sudaromos sąlygos parduoti knygas už mažesnę, “pricinamą” kainą, neretai mažesnę savikainą. Taigi remiamos ne tik leidyklos, bet ir skaitytojai. Be to, visų ALF remtų knygų po 100–800 egzempliorius nemokai patenka į svarbiausias Lietuvos bibliotekas – Nacionalinę, aukštųjų mokyklų, viešąsias, gimnazijų, vidurinių mokyklų.

Antroje Knygų leidėjų ir platintojų mokymo programoje 1992–1996 metais kartu su užsienio partneriais (Britų Vyriausybės fondu “Know How”, Britų Taryba, Vokietijos knygų leidėjų ir platintojų asociacija “Börsenverein” bei Frankfurto mugės organizacija) buvo suorganizuota serija seminarų ir mokymo kursų trijų Baltijos šalių knygų leidėjams ir platintojams. ALF koordinavo veiklą tarp trijų šalių ir tarp trijų Soroso fondų. Visi seminarai ir kursai buvo adaptuoti, specialiai pritaikyti prie Baltijos šalių leidybos situacijos bei reikmių. Tai, žinoma, apsunkino užduotį tiek organizacijoms, tiek dėstytojams, bet būtent dėl to tie seminarai buvo itin naudingi, savalaikiai ir kaip tik todėl ir seminarų dalyviai, ir dėstytojai buvo jais patenkinti.

Be seminarų ir kursų, remiamas ir kitokio pobūdžio kvalifikacijos kėlimas: knygų leidėjų ir platintojų dalyvavimas tarptautinėse knygų mugėse. Jau penktus metus ALF organizuoja nacionalinę kolektyvinę Lietuvos leidyklų ekspoziciją Tarptautinėje Frankfurto knygų mugėje (kartu su Frankfurto mugės organizacija ir Vokietijos užsienio reikalų ministerija). ALF taip pat rėmė Lietuvos leidėjų asociaciją organizuojant Lietuvos knygų ekspozicijas Baltijos šalių knygų mugėje Taline ir Rygoje, Varšuvos knygų mugėje. Šiomet buvo paremta ekspozicija Leipzigo knygų mugėje.

Ši programa remia ir vadovėlių bei specialios mokomosios literatūros leidėjams leidybą. Vienas iš sėkmingiausių pavyzdžių – puikios britų ekspertės Lynette Owen specialiai Lietuvai parašyta knyga “Literatūros kūrinių autorių teisių pirkimas ir pardavimas. Vadovas Lietuvos knygų leidėjams”. Šios knygos

papildo nedidelę informacinio pobūdžio bibliotekėlę knygų leidėjams ir platinotojams, sukauptą ALF namuose. Joje galima rasti ir užsienio leidėjų atsiųstų katalogų.

Prieš trejus metus ALF parėmė Kauno knygyną "Humanitas" – pirmą Lietuvoje privatų akademinį knygyną, sukurtą jaunų, energingų žmonių. Buvo suteikta finansinė parama įsikūrimui bei kartu su britais organizuota stažuotė dviem knygyno darbuotojams Anglijoje. Šiandien "Humanitas" jau dirba pelningai, yra vienas iš svarbiausių knygų užsienio kalbomis importuotojų bei platintojų, taip pat prekiaujantis ir lietuviška moksline literatūra.

1997 metais minėtos Fondo programos susijungė į vieną Leidybos programą ir šiek tiek keičia savo prioritetus. Greta "importinio" mokymo, kuris, tik labiau specializuotas ir sutelktas, bus tęsiamas, pradėta kurti vietinę, Lietuvos mokymo instituciją, atvirą užsienio ekspertams, kuri turėtų glaustis VU Komunikacijos fakultete. Taip pat, užuot stengęsi knygų platinimo problemas Lietuvoje spręsti remiant pavienius knygynus, ALF kartu su Europos Taryba ir Nacionaline M. Mažvydo biblioteka, leidėjų bei platintojų asociacijomis imasi kurti lietuviškąjį Books in Print katalogą (vėliau galbūt ir Baltijos šalių). Toks katalogas galėtų iš esmės pagerinti situaciją įvesdamas tvarką chaotiškoje knygų platinimo informacijos sistemoje, ir sujungtų atskirai veikiančias knygų grandinės narių (leidyklų, bibliotekų, knygynų) pajėgas. Taip pat tai atvertų Lietuvos knygų rinką pasauliui (planuojama katalogą platinti ir elektronine forma, o vėliau išleisti skaitmeninį diską).

Be pagrindinės Leidybos programos, turinčios beveik 200 000 JAV dol. metinį biudžetą, knygų leidybą finansuoja ir kitos ALF programos. Stambiausia iš jų – projektas "Švietimas Lietuvos ateičiai", dėmesį telkiantis į mokomosios literatūros ir vadovėlių leidybą ir turintis tam 0,5 mln. JAV dol. metinį biudžetą. Iki šiol išleista per 180 pavadinimų knygų. Projektas bendradarbiauja su Švietimo ir mokslo ministerija, "pritraukdamas" valstybės lėšas.

Bendrai ALF 1996 metais leidybinei veiklai remti išleido beveik 1 mln. JAV dolerių, o tai sudaro 25 procentus viso fondo biudžeto.

Artimiausiu metu ALF ketina remti elektroninės leidybos projektus. Planuojama pradėti teikti paskolas leidykloms.